

Journal of Economy Culture and Society

ISSN: 2602-2656 / E-ISSN: 2645-8772

Kuramsal Makale / Theoretical Article

Göç Sonucu Yaşanan Erkeklik Krizlerinin Bir Yüzü Olarak Erkekliğin Kaybı

Loss of Masculinity as a Face of Masculinity Crises Experienced as a Result of Migration

Mehmet BOZOK¹

¹Maltepe Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye

ORCID: M.B. 0000-0002-9841-6324

Corresponding author:

Mehmet BOZOK,
Maltepe Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Marmara Eğitim Köyü, 34857, Maltepe, İstanbul, Türkiye

E-mail: mehmetbozok@maltepe.edu.tr,
mehmetbozok@yahoo.co.uk

Submitted: 07.04.2019

Revision Requested: 12.06.2019

Last Revision Received: 24.06.2019

Accepted: 28.07.2019

Published Online: 22.10.2019

Citation: Bozok, M. (2019). Göç sonucu yaşanan erkeklik krizlerinin bir yüzü olarak erkekliğin kaybı. *Journal of Economy Culture and Society*, 60, 171-185.
<https://doi.org/10.26650/JECS2019-0035>

Öz

Sosyal bilimlerde göç ve toplumsal cinsiyet üzerine tartışmalar, giderek gelişen bir tartışma alanıdır. Göç ve erkeklikler arasındaki ilişkiler, erkekler ve erkeklikler üzerine eleştirel incelemeler alanının son yıllarda göçmen erkekleri de tartışmaya başlamasıyla son yıllarda gündeme gelmiştir. Ataerkil ilişkilerin hakimi konumunda olsalar da, erkekler ve erkeklikler bu konularını sarsıntıya uğratabilecek krizler yaşayabilirler. "Erkeklik krizleri" fikri, erkeklerin cinsiyet kimlikleriyle ilgili yaşadıkları yoğun kaygılara işaret etmek için kullanılmaktadır. Bu konu erkekler ve erkeklikler üzerine eleştirel incelemelerin başlangıcıyla birlikte bu alanda da tartışılmaya başlanmıştır. Alanın kurucu araştırmacıları genel bir erkeklik krizinin yaşandığından söz edilemeyeceğini, ancak belirli, gruplardan erkeklerin erkeklik krizi yaşadığını altını çizmişlerdir. İzleyen süreçte erkeklik krizleri, krize yol açan farklı bağlamlara ve kriz yaşayan farklı gruplara odaklanılarak ele alınmıştır. Erkeklik krizlerine yol açan dinamiklerden biri de göçtür. Göç ve erkeklikler üzerine çeşitli çalışmalarda, son yıllarda göçmen erkeklerin gittikleri farklı kültürlerde yaşadıkları gerilimler, güçsüzleşme, bağlamından kopma, pazarlık yapma gibi farklı yaklaşımlarla ele alınmaya başlanmıştır. Bu makale, sözkonusu çalışmalara odaklanarak, ataerkil erkekliklerin göçle birlikte iktidar, statü ve toplumsal meşruiyet kaybı gibi gerilimler ve kaygılar yaşadıkları durumları *erkekliğin kaybı* olarak yaşanan *erkeklik krizleri* olarak değerlendirmeyi önermektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, erkeklikler, toplumsal cinsiyet ve göç, erkeklik krizleri, eleştirel erkeklik incelemeleri

ABSTRACT

The debates on migration and gender in social sciences are a growing field. In recent years, the relations between migration and masculinities have come to the fore in these debates when the field of critical studies on men and masculinities had begun to discuss migrant men. Although they are in dominant positions in patriarchal relations, men and masculinities can experience crises that may undermine these positions. The notion of "masculinity crises" is used to point out the

intense discontent in the gender identities of men. With the development of critical studies on men and masculinities, masculinity crises have begun to be discussed in this field. The founding researchers of this field emphasized that a general crisis of masculinity could not be mentioned, but rather certain groups of men experiencing certain crises of masculinity. In the following years, masculinity crises began to be investigated by focusing on different contexts that lead to the crisis, and different groups that experience crisis. One of the dynamics that lead to masculinity crises is migration. In various studies on migration and masculinity, the tensions that migrant men experience have begun to be considered in recent years, adopting different approaches such as dislocation, disempowerment and bargaining. Focusing on such researches, this article proposes considering the situations that produce the tensions and anxieties, which patriarchal masculinities experience, such as loss of power, status and social legitimacy as a result of migration, as *masculinity crises* experienced as a *loss of masculinity*.

Keywords: Migration, masculinities, gender and migration, masculinity crises, critical studies on men and masculinity

EXTENDED ABSTRACT

This paper discusses the relations between international migration and masculinity crises, grounding on the data from the findings of a number of cross-cultural studies that focus on men's loss of power under migration. Although the debates on migration and gender are a growing field in social sciences since the late 1970's, issues related to men and masculinities were not discussed until recently in this field. Critical studies on men and masculinities had developed concurrently with the debates on gender and migration on a different side of social sciences, as an ally of feminist scholarship.

With the studies of founding scholars, such as Raewyn Connell, Michael Kimmel, Michael Messner and Jeff Hearn amongst others, this interdisciplinary field critically investigated issues such as men's identities, experiences of being a man in different cultural contexts, men's roles, men's differential access to patriarchal privileges, discourses of masculinity, masculinity crises and men and masculinities' experiences of migration lately. Connell and her colleagues emphasized that men and masculinities are neither essentialistic, nor universal. From the very beginning, this field emphasized that men and masculinities are social constructs that present social and cultural diversities and that are subject to change. Therefore, from the beginning, pluralistic notion "masculinities" became one of the trademarks of this field. Based on the notion of social construction, this field presented that masculinities are subject to "crises", as well as possessing and being in dominant positions of patriarchal power.

Discourses around "masculinity crises" have a quite a long history, even dating back to works of the late 19th century and early 20th century authors such as Fyodor Dostoevsky, Henry David Thoreau and Sigmund Freud. From the beginning, the idea of "masculinity crises" suggests the loss of men's power, shaking and quaking of the grounds under men and masculinities, and the transformation of existing masculinity into something unknown and something undesirable. Indeed, from the beginning, the discourses of masculinity crises imply anxiety, regression and fear of the loss of men's power. Later, with the rise of second wave feminist activism and feminist scholarship in the 1970's, those discussions were transferred to the debate of men's (widespread) loss of privileges and power under the development of women's empowerment and expansion of gender-based rights. Those scholarly and political debates found acceptance amongst mainstream discussions and were reflected in journalism and the media as well.

The emergence and development of critical studies on men and masculinities brought concrete grounds for debates on masculinity crises. Authors such as Joseph Pleck, Lynne Segal, Raewyn Connell, Stephen Whitehead and Robert Levant were amongst those who discussed whether there was a

prevalent contemporary masculinity crisis that shook the grounds under masculinity. Those authors pointed out that, “masculinity crises”, the anxieties that arise from the dislocation of contemporary masculinities is predominantly a discourse rather than a historical situation of widespread crisis of present-day masculinities. However, those discussions were carried to fields and reasons in which men feel anxieties because of loss of power, dislocation of men’s prestige-attributed social statuses, loss of contexts where men’s identities were constructed and re-constructed, such as unemployment, subcultures and representations of masculinities in cinema.

This paper brings emergent literature on masculinity crises to the contemporary debates on masculinities and migration. As a developing area of discussion since the early 2000’s, masculinities and migration literature began to investigate migrant men in different cultures. Focusing on concurrent debates with critical studies on men and masculinities, this literature covered issues such as unemployment, power, transnationalism, identity, health and regional patterns of change of gender identities of men under the conditions of migration. One of the issues of this recent field of research is men’s loss of power and status as a result of migration. Investigated by scholars such as Bartolomei (2010), Haile and Siegmann (2014), Sarti (2010), Scrinzi (2010), Sinatti (2014), Charsley and Wray (2015), Nare (2010), Hibbins and Pease (2010), Pease (2009), Bozok ve Bozok (2019) and Güney and Konak (2016) amongst others, was discussed with approaches such as men’s “feminization”, “loss of power”, “change of roles”, “loss of patriarchal privileges”, “demasculinization” or “invisibility”. Here, focusing on studies on migrant masculinities, this paper considers this pattern as *masculinity crises* experienced as *the loss of masculinity* as a result of migration.

In conclusion, this paper argues that migration may lead to *masculinity crises* through *the loss of masculinity*, especially amongst lower class men who are more unprepared for cultural differences and integration. This form of masculinity crises amongst migrant men manifests itself as a backlash from men’s privileged positions of power and authority, and loss of income and status. Therefore, they feel themselves demasculinized under circumstances of migration, and experience a masculinity crisis. Finally, this paper underlines that since crisis is a temporary position, these perceptions of loss of masculinity may lead to reconstructions of other patriarchal masculinities with different constructive dynamics.

1. Giriş

Göç, yer değiştirmek ve yeni bir yaşam aramak ve kurmaya çalışmak demek. Göç, yaşanan yerdeki -yaşanmışlıklarla, tekrarlarla kurulmuş- mevcut ilişkileri bırakıp, gidilen yerdeki toplumsallıklara dahil olmaya çalışmak, kendini yeniden inşa etmek anlamına geliyor. Göç edenler açısından, göç bir toplumsal bağlam değişikliğidir. Göçle birlikte, gidilen yerdeki toplumsal ve kültürel ilişkilerin etkisiyle, göçmenlerin kimlikleri, rolleri, statüleri değişiyor, değişime uğramak zorunda kalır. Göçle birlikte değişime uğrayan, değişmek zorunda kalanlardan biri de mevcut toplumsal cinsiyet düzeninin (Connell, 1998) hâkimi konumundaki erkekliklerdir.

Göç, çalışma yaşamında, ailede, siyasette, dinde, sokakta, okulda, duygusal ilişkilerde hâkim konumdaki erkekler açısından, çoğunlukla alışılan düzenin sekteye uğradığı bir zemin kaybı olarak yaşanır. Bu ister emek göçü olsun, ister iç göç, isterse de zorunlu göç, ataerkil ilişkiler içinde eve ekmek getirme yükümlülüğü olan, heteroseksüel, aile babası, yetişkin erkek, göçle birlikte yeni ilişkiler içine girmek zorunda kalır. Sözkonusu yeni kültürel ilişkiler, erkeğin sorgulanamaz aile reisi statüsünün göçün sonucunda eşinin çalışmak zorunda kalmasıyla birlikte eşitlikçi bir koca olmaya doğru erozyona uğramasından (Pease, 2009), gidilen yerde iş bulamayan erkeğin eve kapanıp yoğun bir depresyon yaşayarak kendisini “kadınsılaşmış” hissetmesine (Affleck ve diğerleri, 2018) ya da göç edilen yerde, kendi kültüründe erkeklikle ilişkilendirilmeyen ev işlerinde çalışmak zorunda kalan- erkeğin kendisini yerinden edilmiş ve iktidar kaybına uğramış hissetmesine (Bartolomei, 2010)... değin farklı etkilere yol açabilir. Göç eden erkeklerin tamamı derin bunalımlar yaşamayabilirler. Fakat toplumsal cinsiyet ilişkilerinin etnisite, ırk ve sınıfla kesişimleri göçle birlikte erkeklerin yaşamlarında kayda değer değişme ve farklılaşmaların yaşanmasına yol açar. Göçmenler için toplumsal ve kültürel farklılıkların büyük olduğu, göçmen erkeğin gelir elde etme olanaklarının ve/ya bulduğu işlerin tatmin edici olmadığı, göçmenin gittiği yerin koşullarına ayak uydurmakta zorlandığı uluslararası göç, zorunlu göç ya da mültecilik gibi durumlarda bu etkiler daha yoğun bir biçimde yaşanır. Bunun sonucunda da göçmen erkekler, göçün sonucunda erkekliklerinin -simgesel, söylemsel ya da algısal da olsa- kültürel ve toplumsal meydana okumalara yanıt veremediğini hissettiklerinde bu durumu *erkeklik krizleri* olarak deneyimleyebilirler.

Göçle birlikte yaşanan erkeklik krizleri, kültürel karşılaşmalarda göçmen erkeklerin iktidar alanları sarsıldığında, günümüz toplumlarında erkek egemenliğinin başta gelen temellerinden birini oluşturan gelir getirme ve ailelerinin bakımını sağlama olanakları sınırlandığında, kimlik inşaları güçlüklerle karşılaştığında, hakim toplumsal statüleri yıprandığında, diğer bir deyişle göçle beraber altüst edici bağlam kaymalarına maruz kaldıklarında ortaya çıkar. Farklı kültürlerde birçok göçmen erkek ataerkil ilişkilerde egemenlik alanlarının zedelendiği bu kaygı ve gerilim verici hali *erkekliğin kaybı* olarak deneyimler.

Bu yazıda göçle birlikte erkekliğin kaybı olarak yaşanan erkeklik krizleri, farklı kültürlerden çeşitli ampirik verilere dayanan çalışmalarda ortaya konulan verilere odaklanılarak ele alınıyor. Aşağıda da tartışıldığı üzere, sosyal bilimlerde erkeklik krizi tartışması, farklı şekillerde oldukça uzun bir süredir gündemde olan bir konu. Göç çalışmalarının gelişmesiyle birlikte (ataerkil) erkeklerin yaşadığı çeşitli hoşnutsuzluklar da son yıllarda güçsüzleşme, bağlamından kopma, pazarlık yapma gibi farklı bağlamlarda ele alınmaya başlandı. Burada bu “sorun” hallerinin bazılarını *erkekliğin kaybı olarak yaşanan erkeklik krizleri* olarak ele alınması önerilmektedir¹.

1 Dolayısıyla burada sözkonusu ampirik çalışmalara dayanan erkeklik krizlerine ilişkin yorumlar, aksi belirtilmedikçe orijinal çalışmalara değil, bu makalenin yazarına aittir.

Burada ilk olarak son yıllarda toplumsal cinsiyet çalışmalarının en hızlı gelişen alanlarından biri olan erkekler ve erkeklikler üzerine eleştirel çalışmaların erkeklik krizlerini nasıl değerlendirdiği ele alınacaktır. Ardından da erkeklik ve göç üzerine son yıllarda yayımlanan belli başlı bazı çalışmalara odaklanılarak² hangi bağlamlarda göç sonucu erkekliğin kaybı olarak erkeklik krizine girildiği ve bunun nasıl deneyimlendiği üzerine bir tartışma yürütülecektir.

2. Kavramsal ve Kuramsal Arkaplan: Erkekler ve Erkeklikler Üzerine Eleştirel İncelemeler ve Erkeklik Krizleri

Göç çalışmalarında toplumsal cinsiyetin farklı yönleriyle ele alınmaya başlanması, feminizm ve kadın çalışmaları alanının katkılarıyla 1970'lerin sonlarından itibaren gelişmeye başlamış görece yeni bir tartışma alanıdır (Akis, 2012; Hondagneu-Sotelo ve Cranford, 2006; Lutz, 2010). Bu alan uzunca bir süre, ağırlıklı olarak kadınların sorunları bağlamında tartışmıştır. Bu tartışmalar, göç çalışmalarında erkek önyargıları ve cinsiyet körlüğü nedeniyle yıllarca gözardı edilmiş olan göçmen kadın emeği, insan kaçakçılığı, ırk ve etnisite farklılıkları, göçmen kadınlara yönelik ayrımcılık, kadınların beklentileri ve uyum süreçleri ile farklı (yerli ve göçmen) kadın grupları arasındaki ilişkiler -ve sonraları da LGBTQIA+'lar³- gibi konularda birçok çalışmanın yapılmasının önünü açmıştır. Bu çalışmaların yapılmasındaki temel gerekçe, kadınlar ve LGBTQIA+'ları cinsiyetlerinden soyutlayarak göç eden sıradan kimseler değil, erkek egemen iktidar ve tahakküm ilişkileri içinde, hem cinsiyet kimlikleri hem de göçmen olmaları -ve LGBTQIA+'ları durumunda ayrıca cinsel yönelimleri- nedeniyle ayrımcılığa uğrayan ve bunlara yönelik stratejiler geliştiren aktörler olarak değerlendirilmesidir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet ve göç üzerine çalışmalar, göçü incelerken ataerkil ilişkilerin eleştirisini yapmaktadır. Toplumsal cinsiyet çalışmalarında yeni bir alan olarak erkeklikler üzerine çalışmaların yükselişyle beraber, göç ve toplumsal cinsiyet tartışmaları alanında, 1990'ların sonlarından itibaren göçmen erkekler ve erkeklikler üzerine de çalışmalar yürütülmeye başlanmıştır. Burada saçaklı bir örgü içinde, erkeklikler üzerinde çalışmaların ortaya çıkışından başlayarak, erkeklik krizlerine ve oradan da göç ve erkeklikler üzerine tartışmalarda erkeklik krizlerine giden kuramsal patika ortaya konmaya çalışılacaktır.

1970'lerle beraber batıda kadın hareketinin yükselişi ve kadınların kamusal alandaki etkilerinin belirginleşmesiyle beraber, erkeklikler ve erkeklerin hayatları değişime zorlanmıştır. Sonraları bunu erkeklik krizi diye yorumlayacak tepkisel ve muhafazakâr erkekler ile feminizmin erkekler ve erkeklikler üzerindeki eleştirilerini akademide bir erkeklik eleştirisine dönüştürecek olan (pro)feminist erkeklerin tartışmaları, toplumsal cinsiyet tartışmalarında erkeklikler üzerine yeni bir tartışma alanını doğurmuştur. Böylece 1970'lerin sonları ve 1980'lerin başlarından itibaren, feminist çalışmaları destekleyen cinsiyetçilik karşıtı ve (pro)feminist erkekler, *erkekler ve erkeklikler üzerine eleştirel çalışmalar*⁴ alanını başlatmışlardır (Bozok, 2009; Hearn, 2004;

2 Metin içinde de tartışıldığı üzere, göç ve erkeklikler üzerine çalışmalar, son yıllarda ortaya çıkan ve zenginleşmeye başlayan bir tartışma alanıdır. Burada göç sonucu yaşanan erkeklik krizlerini tartışmak için -uluslararası literatürden- bazı metinler seçilmiştir. Bu çalışmalar, bu yeni alanda göçü *erkekliğin kaybı* bağlamında tartışan belli başlı örneklerdir. Bu çalışma bir literatür değerlendirmesi olmak iddiasında değildir ve elbette başka çalışmalar da mevcuttur. Bu makale, göç ve erkeklikler üzerine bu yeni tartışma alanındaki belli başlı bazı vaka çalışmalarına odaklanana, uluslararası göçün sonucunda ortaya çıkan kimi erkeklik hallerini *erkeklik krizleri* bağlamında değerlendirmeyi önermektedir. Fakat, göçle birlikte yaşanan erkeklik krizlerine yönelik bir kategorizasyona gitmemektedir.

3 Diğer bir deyişle Lezbiyenler, Geyler, Biseksüeller, Translar, Queerler, İnterseksler, Aseksüeller ve heteronormativitenin dışındaki cinsel yönelimler ve toplumsal cinsiyet kimlikleri.

4 Alanın eleştirel (profeminist ve pro-LGBTQIA+) duruşunun altını çizmek için Hearn'ün (2004; 2008) önerdiği

2008). Bu alan, toplumsal cinsiyet düzeninin hâkimi konumundaki erkekler ve erkekliklere odaklanarak erkek egemen toplumsal cinsiyet ilişkilerinin eleştirisinin gerçekleştirilmesinin önünü açmıştır. *Erkekler ve erkeklikler üzerine eleştirel çalışmalar* alanında erkeklerin kimliklerinden öznelliklerine, şiddetten spora, genç erkeklerden babalığa erkekler üzerine zengin bir yelpazede araştırmalar yürütülmüştür (bkz. Gough, 2018; Kimmel ve Messner (Der.), 2009; Whitehead, 2007).

Bu disiplinler arası çalışma alanı, alanın kurucularından ve önde gelen isimlerinden Raewyn Connell'in 1980'lerin başlarındaki çalışmalarından itibaren, yaygın kabul gören çoğul "erkeklikler" kavramıyla altını çizdiği üzere, erkekliklerin değişmez, özsel, sabit olmadığını altını çizmektedir (1998; 2000; 2005). Erkeklikler, erkek egemenliğinden pay almada yamalı bohça gibi bir araya gelen, tutarlılıklar ve tutarsızlıklar içeren, tarihsel, ekonomik, toplumsal ve kültürel bağlamlar içinde değişimler ve farklılaşmalar gösteren toplumsal ve kültürel inşalardır (Connell, 1998; 2000; 2005; Gilmore, 1990; Gough, 2018; Whitehead, 2007). Erkekler ve erkeklikler, erkek egemenliğinin Connell'in ifadesiyle "ataerkil paydan" (1998; 2005) daha az alan aktörlerine hayatı dar eden, yıkılmazlık izlenimi veren dehşetengiz kalelerinde ikamet ederler. Fakat erkekliklerin bu iktidarla ilişkileri, kumdan kaleler gibi bir o kadar da kırılgandır ve krizler yaşamaya açıktır.

Erkekler ve/ya erkekliklerin toplumsal veya bireysel baskılar nedeniyle bunalımlar ve gerilimler yaşadıkları, aslında öteden beri edebiyattan, sanatlara ve bilimlere farklı alanlarda dile getirilen bir durumdur. Örneğin, 19. yy sonlarında, edebiyatçı Dostoyevski, *Karamazov Kardeşler*'inde (2015), babalarıyla gerilim yaşarken erkeklikleriyle sorunlar ve bunalımlar yaşayan yetişkin oğulları anlatmıştır. 20. yy başında, psikanalizin kurucusu Freud ise -tarihte erkekliklerin inşasını tartışan ilk metinlerden biri olan- *Totem ve Tabu*'da (2012[1913]) Oedipus kompleksi sürecinde babayla girdiği çatışmalar nedeniyle sorunlar yaşayan oğlan çocuklarının durumunu adı konulmamış toplumsal cinsiyet krizleri bağlamında tartışmıştır. Felsefeci Thoreau ise yine 19. yy ortalarında erkekliğin bir "umutsuzluk içinde" olduğunu ileri sürmüştür (Levant, 1997, s. 221). Benzer bir biçimde feminist edebiyat eleştirmeni Showalter ise yaptığı tarihsel incelemede 19. yy'da kadın hareketinin mütevazı kazanımlarının, erkekler arasında dehşete varan büyük kaygılar ve gerileme korkuları yarattığını ve bunun sonucunda, erkeklerin geleneksel toplumsal cinsiyet tanımlamalarına geri dönmeye çalıştıklarını vurgulamıştır (1990).

Ancak ikinci dalga feminizmin talepleri ve kazanımlarının yoğun bir biçimde etkisini gösterdiği 1970'lerin sonları, erkeklik krizleri tartışması için bir dönüm noktası gibidir. Bu dönemden itibaren⁵ erkeklik krizi söylemleri farklı bir boyuta taşınmıştır. Batılı toplumlarda gazeteler, toplumsal hareketler ve sonra da kimi akademisyenler, feminizmin kazandığı alanlar nedeniyle erkeklerin erkekliklerini yitirdikleri, kayıplar yaşadıkları ve hatta "kadınsılaştıklarına" vurgu yapan, gündelik hayattaki genel bir "erkeklik krizi" yaşandığına dair iddialar ortaya atmışlardır (Hearn, 1999; Connell, 2005, ss. 81-86; Segal, 2006; 2007; Whitehead, 2007). Bu tartışmalar, özellikle alanın güçlendiği 1990'larda, *erkekler ve erkeklikler üzerine eleştirel çalışmalar* alanında da irdelenmeye başlanmıştır. Alan dahilinde erkeklik krizlerinin gerçekte ne olduğu ve ekonomiden siyasete ve aileye birçok alanda hâkim konumda olan erkeklerin gerçekten erkeklik krizi

bu adı tercih ediyorum.

5 Sosyal bilimlerde erkeklik krizi tartışmasını ilk irdelleyenlerden biri, aynı zamanda erkeklikler üzerine çalışma yürüten ilk isimlerinden olan "cinsiyet rolü" (sex role) kuramcılarından Pleck'tir. Pleck, 1970'lerin sonlarındaki "the myth of masculinity" (erkeklik mitos) (1981) tartışmasında, feminizmin etkileri sonucunda erkeklerin bir toplumsal cinsiyet rolü gerilimi içinde olduklarını öne sürmüştür (Levant, 1997, s. 222).

yaşayıp yaşamadıkları üzerine çeşitli tartışmalar yürütülmüştür.

Batıdaki tartışmaların özellikle ilk dönemi, erkeklik krizlerinin mevcudiyeti ve bu krizlere yol açan nedenleri irdelemiştir. Bu erken tartışmalarda (pro)feminist yaklaşımla konuyu değerlendirenlerin en sık dile getirdiği temalardan biri, yukarıda da anıldığı üzere, feminizmin erkek egemenliğine yönelik eleştirilerinin sonuçlarına ilişkindir. Connell, ilk kez 1995'te yayımlanan ünlü eseri *Masculinities*'te (2005) erkekliklerin günümüzdeki durumunu irdelerken, yaygın erkeklik krizi söylemlerini de değerlendirmiştir. Connell, gündelik konuşmalarda erkeklik krizinden söz etmek ile toplumda yaygın bir biçimde deneyimlenen reel bir erkeklik krizini birbirinden ayırmak gerektiğini vurgular. Connell'a göre gerçek anlamda bir erkeklik krizi yaşandığından söz edebilmek için, erkek egemenliğinin parçalanıyor, dağılıyor olması gerekir. Fakat genel olarak böylesi bir kriz yaşandığından söz etmek mümkün değildir. Connell'a göre günümüzde kriz olmasa da mevcut toplumsal cinsiyet ilişkileri içinde bir konfigürasyon olarak erkekliklerin işleyişindeki aksamalardan ve değişim eğilimlerinden söz etmek mümkündür. Connell, dünyada kadınların güçlenmesinin sonucunda erkekler tarafından "kriz eğilimi" olarak görülen durumların, erkeklerin geçmişin iktidar sahibi erkeklik kimliklerini ve rollerini vurgulayarak yeniden üretmeye çalışmalarına yol açabildiğini ileri sürmektedir⁶ (2005, ss. 84-86). Bunun sonucunda kriz yaşadığını hisseden erkekler, geçmişin iktidar sahibi erkekliklerini romantize ederek, bu erkeklikleri bugün yeniden inşa etmeye çalışmaktadırlar.

Erkekler ve erkeklikler üzerine tartışmalar hakkında genel bir değerlendirme yürüten Whitehead'a göre ise batıda son yıllarda yaşanan erkeklik krizi tartışmaları, erkeklerin "hakim erkek olma yollarına meydan okunduğunda", diğer bir deyişle erkekler değişmeye zorlandığında, erkeklerin kadınlar, çocuklar, diğer erkekler, hayvanlar ve dünyanın kendisine yönelik istismarcı davranışlara giriştiği ve şiddet kullanmaya başladığı bir durumdur (2007, s. 4). Erkeklerle yönelen bu meydan okuma, feminizm ve kadın hareketinden gelmektedir. Whitehead, her ne kadar günümüzde feminizm batılı toplumlarda mevcut erkeklikleri değişime zorlasa da genel anlamda erkeklerin kendilerini genel anlamda tehdit altında hissetmelerine yol açabilecek düzeyde bir erkeklik krizinin somut karşılıklarının bulunmadığını vurgulamaktadır. Dolayısıyla erkeklik krizi söyleminin, erkeklerin toplumsal konumlarının sarsılmasından duydukları kaygılardan kaynaklandığını söylemek mümkündür.

Erkeklik krizlerinin psikolojik yönlerini⁷ tartışan Levant'a göre ise "erkeklik krizi, erkeklerin geleneksel olarak yerine getirmekte oldukları, erkeklığe atfedilen rollere ve davranışlara ilişkin temel örüntülerin, diğer bir deyişle ailenin geçimini sağlama rolünün çöküşünü imlemektedir" (1997, s. 222). Levant, toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili gerilimlerin, cinsel yönelimleri nedeniyle baskı gören geyler ve biseksüeller, bedensel engelliler, çoğunluk konumunda olmayan ırklardan ve/ya alt sosyoekonomik sınıflardan erkekler tarafından daha yoğun bir biçimde hissedildiğini belirtmektedir.

Erkekler ve erkekliklerin "ağır çekim" yaşadığı değişimleri tartışan Segal'e göreyse, bakışların onların üzerinde olduğu erkeklerin bir kriz yaşadığı fikri, *erkeklığın hakim toplumsal cinsiyet kimliği olması gerektiği*⁸ yönündeki geleneksel ataerkil kabulden kaynaklanmaktadır (2006, s. 274). Yazar, sözkonusu erkeklik krizi fikrinin, erkeklığe yüklenen kültürel anlamların sarsıntı

6 Connell, hegemonik erkeklik özelliklerini yeniden üretmek ve erkeklığı restore etmeye çalışarak krizle baş etmeye çalışan bu erkeklerle 1980'ler Hollywood sinemasındaki Rambo figürünü örnek vermektedir.

7 Erkeklik krizlerinin psikolojik yönleri üzerine kuşkusuz en kapsamlı çalışmalardan biri de psikoterapist Horrocks'un *Masculinity in Crisis: Myths, Fantasies and Realities*'idir (1994).

8 Vurgu bana ait.

yaşadığı hissine dayandığını vurgulamaktadır. Segal'e göre erkekliği iktidar, kadınlığı ise güçsüzlük ile ilişkilendiren *simgesel*⁹ denklem, kadınların güçlenmesiyle sarsılmaya başlayınca, erkekler bir erkeklik krizi yaşadıklarını düşünmeye başlamışlardır (274). Fakat bu hissiyat, genel bir erkeklik krizini ortaya koymaktan uzaktır.

Dolayısıyla erkeklik krizleri, erkeklerin hâkim erkeklik rolleri ve bu rollerle ilişkilenen egemenlikleri toplumsal baskılar nedeniyle sarsıntıya uğradığında ortaya çıkan bir durumdur. Kadınların güçlenmeye başlamaları nedeniyle, ekonomide, ailede ve siyasette erkeklerin iktidarlarının sarsılmaya başlaması ve erkeklerin erkekliğin tehdit altında olduğuna dair yoğun bir kaygı duymaları, özellikle erkekler arasında, erkeklik krizi yaşandığına dair bir *kaygının* kaynağı olarak görülmektedir (Gardiner, 2002; 2005; Sancar, 2009). Bu baskılar, kadın hareketinin güçlenmesi, kadınların giderek daha fazla istihdamda yer almaları, erkeklere olan ekonomik bağımlılıklarının azalması, kadınların toplumda daha fazla söz sahibi olmaları gibi dışsal faktörlerden kaynaklanmaktadır. Bu gibi etmenler, erkeklerin toplumda sahip oldukları hakimiyet alanını -fiilen genel anlamda böyle olmasa bile- daraltarak tehdit etmektedir. Böylece de erkeklik krizleri, erkeklerin kendilerini zayıf ve kırılgan hissetmelerine yol açmaktadır. Erkekler, erkeklik krizleri sonucunda ya içedönük davranışlar sergilemekte, ya da eskiden sahip olduklarını düşündükleri iktidarlarını talep etmeye ve yeniden ele geçirmeye yönelik dışadönük eylemliliklere girişmektedirler.

Başlangıçta feminizm ve kadın hareketinin erkekler ve erkeklikler üzerinde yarattığı sarsıntı ve değişim baskılarının sonucunda yaşanan anomaliyi betimlemek için kullanılan “erkeklik krizleri” kavramı, bu özgül tarihsel kriz nedeni dışında, özellikle son yıllarda, erkekler ve erkekliklerin yaşadığı başka krizler için de kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde tarihsel bir durumun ötesine taşınan “erkeklik krizi” fikri, birbiriyle bağı olmayan geniş bir yelpazedeki erkek gruplarının yaşadığı bunalım ve kaygı içeren durumları betimlemek için kullanılır hale gelmiştir. Örneğin Mishra (2017; 17.3.2018) 18. yüzyıldan günümüzün modern erkekliğine izleri sürülebilecek bir erkeklik krizi hali olduğunu ileri sürmüştür. Türkoğlu (2013) ise erkeklik krizlerini işsizliğin sonuçlarına odaklanarak ele almıştır. Diğer yandan Hidaka (2010) ise Japonya’da ücretli çalışan erkeklerin yaşadığı toplumsal cinsiyet kimliği ile yaşadıkları bunalımları erkeklik krizi bağlamında irdelemiştir. Farklı bir kaygıya odaklanan Gough, Hall ve Seymour-Smith (2014) ise erkeklik krizlerini günümüz Britanya’sında erkeklerin yaşadığı bakımlı erkek olma eğilimlerinin erkeklerde yarattığı modern kimlik bunalımları çerçevesinde değerlendirmişlerdir. Popüler müzik ve cinsellik temelinde kurulan “emo” erkeklik alt kültürüne odaklanan Ryalls (2013) ise bu kültürdeki erkeklik krizi söylemlerini tartışmıştır. Başka bir çalışmada ise Yüksel ise (2015) erkeklik krizlerinin izini Türk sinemasındaki dışavurumlarına odaklanarak tartışmıştır. Erkekler ve erkeklikler üzerine son dönemdeki çalışmalarda, Farklı erkekliklerin, birbirinden çok farklı nedenlerle erkeklik krizleri yaşadıklarını vurgulayarak sözkonusu gerilim hallerini “erkeklik krizleri” olarak değerlendiren çalışmaların sayısı artmaktadır. Aşağıda erkeklik krizine yol açan bir dinamik olarak göçe odaklanılacaktır.

3. Göç Sonucu Erkekliğin Kaybı Olarak Yaşanan Erkeklik Krizleri

Erkekler ve erkeklikler üzerine eleştirel çalışmalarda erkekliklerin değiştiği ve farklılaştığı bağlamlardan biri de göç olduğu fikrinden hareketle, son yıllarda göçmen erkekler ve erkeklikler üzerine de çalışmalar yürütülmeye başlanmıştır. Göçmen erkekler üzerine çalışmalar, dünyada

9 Vurgu yazara ait.

küreselleşme ve uluslararasılaşmanın (transnationalism) etkilerinin yoğunlaştığı, uluslararası göçler ve zorunlu göçlerin belirleyiciliğinin daha da arttığı ve göçlerin cinsiyet niteliğinin öne çıktığı 2000'ler ile birlikte yükselişe geçmiş, ve erkeklikler üzerine tartışmalar ile göç çalışmalarının kesitiği yeni bir tartışma alanı olarak gelişmeye başlamıştır (bkz. Donaldson, Hibbins, Howson ve Pease (Der.) 2009; Bozok ve Bozok, 2019; Charsley ve Wray, 2015; Gallo, 2006; Hibbins ve Pease, 2010; Pease, 2009; Wojnicka ve Pustulka, 2017). Bu tartışmalar, akademide ihmal edilmiş bu alanda, bir taraftan göçün farklı kültürlerle karşılaşmalar yaşayan erkeklikler üzerinde yarattığı değişimlerin ortaya konulmasını, diğer taraftan da göçün sonucunda ortaya çıkan -ve ortaya çıkması muhtemel- yeni erkeklik hallerinin irdelenmesini amaçlamaktadır.

Göç, göçmen kimliklerin varılan yerdeki kimliklerle karşılaşmalar sonucunda değişime zorlandığı, dinamik sonuçlar doğuran bir toplumsal bağlamdır. Pease'in işaret ettiği üzere "erkekler başka bir ülkeye göç ettiklerinde kendi kültürlerinde erkeklikle ilişkilendirilen varsayım ve pratikleri de beraberlerinde getirirler" (2009, s. 80). Erkeklik yukarıda da anıldığı üzere toplumsal ve kültürel bir inşa olduğu için, göçmen erkeklerin erkeklik kimliklerinin dayanakları sarsıldığına ve erkek egemenliğinin -yerliler ve göçmenler de dahil olmak üzere farklı erkeklikler arası ilişkileri de içeren- hiyerarşilerinde egemen olmaktan uzaklaştıklarında, meydan okumalara cevaplar üretmeye ve hatta değişmeye zorlanırlar. Bu deneyimler, özellikle kültürel farklılıklar ve gelir düzeyindeki eşitsizliklerin yoğun olduğu uluslararası göçlerde yoğun kaygılar ve gerilimler yaratır. Göçmen erkeklerin, benim burada "*erkekliğin kaybı*" olarak tarif ettiğim bir erkeklik krizi yaşaması, göç ve erkeklikler üzerine çalışmalarda erkekliğin yerinden edilmesi, iktidar kaybına yaşaması, erkekliğin yeniden pazarlık konusu olması ya da göçmen erkeklerin gerilimler yaşaması gibi değerlendirmelerle son yıllarda sıklıkla tartışılmaya başlanan bir temadır.

Göçü travmatik bir deneyim olarak yaşayan erkeklerin erkeklik kimliğinin dayanakları sarsıntıya uğramaktadır. Göçle birlikte yeni bir yerde yaşamaya başlayan erkekler, iktidarlarını yeniden üretmelerine ve yeniden inşa etmelerine olanak tanımayan farklı toplumsal koşullarla karşılaşınca, geleneksel ve hegemonik erkeklik inşaları sarsılır, böylece iktidar, saygınlık ve statü kaybına yaşarlar (cf. Donaldson ve Howson, 2009). Charsley ve Wray (2010) ise göçmen erkekliğin başlıca özelliklerinden birinin göç edilen kültürde "görünmezleşmeye" çalışmak olduğuna vurgu yapmaktadır. Böylece göçle birlikte erkekliklerinin ellerinden alındığını, iktidarlarını yitirdiklerini ve hatta kadınsılaştıklarını hissetmelerinin sonucunda *erkekliğin kaybı* olarak deneyimledikleri erkeklik krizleri yaşamaktadırlar. Göçle birlikte *erkeklik kaybının* yaşandığı bir dizi örüntü bulunmaktadır.

Bu örüntülerden ilki, Bartolomei (2010), Gallo (2006), Haile ve Siegmann (2014), Sarti (2010), Scrinzi (2010) ve Sinatti (2014) gibi araştırmacıların çalışmalarında karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü içinde, ev dışında gelir getiren işlerde çalışan erkeklerin, göçle beraber ev içi işleri yapmak zorunda kalmalarının sonucunda görülmektedir. Erkekler, göçten önce, kamusal alanlarda, hakim erkeklik kimliğini vurgulayan işlerde çalışırken, göçün ardından statü kaybına uğrayarak, kadınlar ve kadınlıkla ilişkilenen ev içi alandaki işlerde çalışmak zorunda kalarak, feminize olmakta, hatta Sarti'nin ifadesiyle "simgesel olarak hadım edilmekte" (2010, s. 16) ve erkeklik krizi yaşamaktadırlar.

Örneğin Näre'nin Napoli'deki etnografik çalışmasında gözlemlediği temizlik ve bakım işlerinde çalışan Sri Lanka'lı göçmen erkekler, erkeklik hiyerarşileri içinde yerli (erkek) işverenlerince "efemine", "uysal", "itaatkar", "aseksüel" ve "tehditkar olmaktan uzak" olarak tanımlanmışlardır (2010, ss. 65-71). Bu durumun kişisimsel ilişkilerden kaynaklandığını ileri süren Näre, kadınlarla ilişkilendirilen işlerde çalışıyor olmalarından ötürü, Sri Lanka'lı erkeklerin erkekliği-

nin kendileri ve işverenleri Napolili erkekler tarafından birbirinden farklı değerlendirildiğinin altını çizmektedir. İtalyalı erkekler de ev işlerinde çalışmalarına karşın, göçmen olma halinin ırk ve etnisiteyle kesişimleri, Sri Lankalı erkekler için kırılmalı yaratmakta ve onların yerli işverenlerce efemine olarak değerlendirilmelerine yol açmaktadır. Bu göçmen erkekler, ev işlerinde çalışarak para kazanıyor olsalar bile, bu durum toplumsal cinsiyet rolleri bakımından sorunsuz olmaktan uzaktır. Zira Sri Lanka'lı erkeklerin kendi ülkelerindeki toplumsal cinsiyet rolleri Napoli'dekinden çok farklıdır ve ev işleri yapmaya dayalı değildir (ss. 73-75). Ancak sözkonusu erkekler emeğin kadınlaştığı ev işlerinde çalışmayı para kazanmak için bir araç olarak vurgulayarak bu işleri kendileri için meşrulaştırmaya çalışırken, diğer yandan da "daha erkeksi işler" aramaktadırlar (s. 81). Göçle beraber bağlamından koparılmış sonucu ortaya çıkan bu durum, sömürgecilik ve kölelikte ortaya çıkan ilişkileri andırmaktadır. Göç edilen yerde "kadınlarla ilişkilendirilen" ev işlerini yapma, Sri Lankalı erkekler için hakim erkeklik değerlerinin yitirildiği bir erkeklik krizi olarak deneyimlenmektedir.

Göçmen erkekler için ev içi işlerde çalışmak zorunda kalmanın erkeklik krizi ortaya çıkarılmasına ilişkin benzer bir örneği Haile ve Siegmann'ın (2014) çalışmasındaki Hollanda'daki Filipinler'den gelen göçmen erkeklerde de görmektediriz. Haile ve Siegmann, bu durumun kişisel ilişkiler içinde biçimlendiğini vurgulamaktadırlar (2014, ss. 116-117). Filipinler'den Hollanda'ya gelen göçmen erkekler, toplumsal cinsiyet kimlikleriyle ilgili statü erozyonu olarak deneyimledikleri bir dizi durumla karşı karşıyadırlar. Sözkonusu erkekler, ilkin kayıtdışı göçmen olarak gittikleri Hollanda'da hakim grup olarak bulunmamayı bir statü kaybı olarak yaşamaktadırlar. Belirsizliklerle dolu koşullarda göçmen olmak, toplumsal statülerinde sarsılma yaratmaktadır. Bu durum, göçmen erkeklerin simgesel olarak kadınlarla ilişkilendiğini düşündükleri ve düşük ücretli ev içi işlerde çalışmak zorunda kaldıklarında pekişmektedir. Sonuçta erkeklerin hegemonik kimlik inşalarında sarsılmalarına yol açmakta, toplumsal öz değerlilik duyguları zedelenmekte ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinde iktidarlarını yitirmiş olma olarak hissettikleri bu durumu "kadınlaşma" olarak hissettikleri bir erkeklik krizi olarak deneyimlemektedirler. Bu erkeklik krizi o derece derindir ki katılımcılardan biri "başka türlü hayatta kalma şansım olsa, ev içi işlerde çalışmaktansa işsiz kalmayı bile yeğlerdim" (s. 114) ifadesini kullanmıştır.

Yukarıda anılan örneğin yanı sıra, ev içi işlerde çalışmak zorunda kalan erkeklerin erkeklik krizi yaşamalarının başka bir dinamiği olarak Scrinzi'nin (2010) İtalya ve Fransa'ya ilişkin tarihsel karşılaştırmalı, Bartholomei'nin (2010) ise İtalya, Fildişi Sahili, Hindistan ve Kongo üzerine antropolojik karşılaştırmalı çalışmalarında ortaya koydukları üzere, ev içi işlerde erkeklerce "kadın işi olarak" değerlendirilmesinin yanı sıra "kirli" olarak görülmesi de erkekler için iktidar ve statü kaybı olarak görülmektedir. Ücretli ev içi işlerde çalışmak erkeklerin eve ekmek getirme konumunu sarsmasa da "kadın işi" olarak görülen ev içi işlerde çalışmanın göçmen erkekler tarafından bir statü kaybına yol açtığı, erkekliğe zarar verdiği, düşünülmektedir. Bartolomei'nin çalışmasının katılımcılarının ev içi hizmetlerde çalışan göçmen erkeklerin, daha düşük ücret bile alacak olsalar, kendilerine daha fazla statü sağlayacağını düşündükleri güvencesiz ağır işleri tercih edeceklerini belirtmeleri de ev içi çalışmanın başlı başına erkekliğe dair yoğun bir gerilim ve kaygı kaynağı oluşturmasına vurgu yapması adına kayda değerdir. Bartolomei bu durumu şu sözlerle açıklamaktadır: "Erkeklerin kimliğinin ve meşruiyetinin kaynağı ev içi alanın dışı olduğu için, ev içi alandaki "kadınsı", vasıf gerektirmeyen ve bağımlı işleri yapmak erkekler için bir erkeklik kaybı olarak algılanmaktadır." (2010, s. 103). Evin içinde yapılan işlerin erkeklerce "kirli" olarak görülmesi, bu durumun erkekler için yarattığı travmatik etkiyi büyütmede ve yaşanan erkeklik krizini derinleştirmektedir (Bartolomei, 2010, ss. 103-104; Scrinzi, 2010, ss. 59).

Göçün ardından erkeklerin ailenin geçimini sağlayan birincil aktörler olmayı yitirmeleri (Pease, 2009; Crossley ve Pease, 2009) ve ekonomik olarak karılarına bağımlı hale gelmeye başlamaları da erkekliğin kaybı olarak erkeklik krizine yol açan dinamikler arasındadır. Pease (2009) ve Crossley ve Pease (2009) Avustralya'daki -işçi sınıfı ve orta sınıf kökenli- Latin Amerikalı, Asyalı, Ortadoğulu ve Afrikalı yetişkin göçmen erkekler¹⁰ üzerine çalışmalarında tüm kültürel farklılıklarına rağmen ataerkil erkekliğin en temel dayanaklarından birinin, para kazanmak ve ailenin geçimini sağlamak olduğuna işaret etmektedirler. Erkekliğin bu yaygın kültürel temeli göçle birlikte sarsıldığında ve erkekler daha düşük ücretler kazanabildikleri, düşük statülü işlerde çalışmak zorunda kaldıklarında erkeklik kaybı olarak erkeklik krizi yaşanmaktadır. Göçle birlikte erkeğin ailedeki ekonomik tekelinin sarsılması ve kadının aileye -erkekten daha fazla- gelir getirmeye başlaması erkeğin egemenliğini pazarlığa açık hale getirmektedir (Crossley ve Pease, 2009, ss. 122-124). Erkeğin eve gelir getiren asli aktör olmaktan çıkması ve kimi zaman yaşanan işsizlik koşullarında ev işleri ve çocuk bakımıyla ilgilenmek zorunda kalması, göçmen erkekler için statü ve iktidar kaybına yol açmaktadır. Bu örneklerde erkeğin aile içindeki iktidarı kaçınılmaz olarak kadınlara bırakmaya başlamaları ve toplumsal cinsiyete dayalı ev içi iş bölümünün göçle birlikte değişmeye başlaması krizi derinleştirmektedir.

Türkiye'de göç ve erkeklikler üzerine az sayıda çalışmadan biri olan Güney ve Konak'ın (2016) Bolu'daki Suriyeli ve Iraklı göçmenler üzerine çalışmasının bir bölümü de kriz yaşayan erkeklikleri tartışmaktadır. Suriyeli ve Iraklı göçmenlere yönelik algıyı karşılaştıran Güney ve Konak'ın işaret ettiği üzere erkekliğin kurucu dinamiklerinden biri olarak görülen milliyetçi bir duruşa sahip olma, vatanını koruma, çatışmadan ve savaştan kaçmamaktır. Bu araştırmanın vurguladığı üzere erkekler için sadece savaştan kaçarak yabancı bir kültürde göçmen olmak bile bir erkeklik kriz yaşanmasına yetmektedir. Suriye ve Iraklı erkekliklerin savaş ve çatışmadan kaçmış olmaları, Türkiye'deki erkeklerin gözünde vatan haini olarak damgalanmalarına, ötekileştirilmelerine ve dışlanmalarına yol açmaktadır. Yerli erkeklerle karşılaşmalarda Suriye ve Iraklı göçmen erkekler içedönük hale gelmekte, iktidarlarının toplumsal meşruiyet alanlarını yitirmektedirler.

Türkiye'deki göçmen erkeklikler üzerine başka bir çalışma olan Bozok ve Bozok'un (2019) İstanbul'daki çalışmalarında ele aldığı refakatsiz Afgan göçmen erkek çocuklar ise erkeklerin hakimiyetindeki emek pazarında acımasız bir rekabet içinde kayıtdışı göçmen çocuk işçiler olarak hayatta kalmaya çalışırken, sosyal gerilimleri olabildiğince azaltmaya çalışmaktadırlar. Söz konusu çocuklar, İstanbul'da erken yaşlardan itibaren yerlilerin çalışmak istemediği düşük ücretli, güvencesiz ve tehlikeli işlerde çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Emek pazarında işverenler, mahalleliler ve -çoğunluğu yetişkin olan- iş arayan diğer erkeklerle rekabet ederken, sorun yaşamamak için yerliler ile ilişkilerinde mümkün olabildiğince görünmez olmaya çalışmaktadırlar. Bunun sonucunda Afgan göçmen çocuklar, mahalle sakinlerince "sessiz kimseler" olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, göçmen çocukların da hoşnut olmadıkları "kırılgnalık", "sessizlik" ve "görünmezlik" gibi ifadelerle betimlenen bir erkeklik krizine dönüşmektedir.

Göçle birlikte erkekliğin kaybı olarak yaşanan erkeklik krizlerine ilişkin yukarıda anılan örneklerin dışında Gallo'nun (2006) İtalya'da çalışan karılarının yanlarına gidince kendi erkeklik kimliklerini yeniden üretmelerini kültürel olarak destekleyecek işler bulamayıp onlara bağımlı

10 Bu erkekler, Küba, Meksika, Bolivya, Peru, El Salvador, Arjantin, Şili gibi Latin Amerika ülkeleri, Vietnam, Kamboçya gibi Asya ülkeleri, Mısır ve Irak gibi Ortadoğu ülkeleri ve Kenya gibi Afrika ülkelerinden oluşan niteliksel yöntemlerle veri toplanmış olan atmış kişilik bir örneklemdir (bkz. Pease, 2009; Crossley ve Pease 2009).

hale gelen Malay erkekler üzerine çalışması ya da Affleck ve arkadaşlarının (2018) Kanada'daki tükenmişlik hissi, çaresizlik, stres ve depresyon yaşayan Sri Lankalı mülteci erkeklikler üzerine çalışmaları ve Friedman'ın (2017) Çin ve Tayvan'da iki kültürden gelen - Çin'de Tayvanlı, Tayvan'da ise Çinli- göçmen kocaların iş bulamaz hale gelmesi, bağımlılaşması, ailelerine bakamayacak hale gelmeleri ve kendilerini toplumsal olarak kadınlaşmış hissetmeleri üzerine karşılaştırmalı incelemesi gibi başka örnekler de vardır. Bu örnekleri daha da çoğaltmak mümkündür. Bu örneklerin ortak özelliği, erkekliğin ekonomik, toplumsal ve kültürel dayanaklarının, göç ile birlikte kaybedilmesi ve erkekler tarafından, erkekliğin kaybına varan bir erkeklik krizi olarak deneyimlenmesidir.

4. Sonuç

Erkekliğin *kriz* yaşadığı iddiası yeni bir tartışma değildir ve farklı bağlamlarda dile getirilmiştir. Erkeklik krizi fikri -egemen konumdaki- erkekler ve erkekliklerin toplumsal baskılar sonucunda yerinden edilmelerine, stres, kaygı, gerilim ve sarsıntılar yaşamalarına işaret etmektedir. Göç, daha geleneksel ataerki ilişkilerden daha az ataerki ya da modern ilişkilere geçişler barındırabilir. Göçmenler sınıfı, etnisite, vatandaşlık hakları, maddi gelir ya da mesleki statü bakımından ayrıcalıklı oldukları kültürlerden, bu ayrıcalıkların uzağında kaldıkları kültürlere doğru göç ettiklerinde, toplumsal konumlarında krize varan sarsıntılar yaşanabilir. Ancak bu krizler, hayatın olağan akışında ortaya çıkan, inşa edilen erkeklik hallerinden ziyade, göçle beraber yaşanan değişim ile başa çıkamamanın yansımalarından biridir. Göçle birlikte yaşadıkları sıkıntılardan yenilenerek çıkamayan erkekliklerin toplumsal konumları zedelenmektedir. Bu makale, son yıllarda göç ve erkeklikler üzerine literatürde, farklı çalışmalardan hareketle çeşitli kavramlar kullanılarak tartışılmaya başlanan bir durumun adını koymakta ve bu durumu toplumsal ilişkilerde deneyimleyen aktörlerce *erkekliğin kaybı* olarak görülen durumu *erkeklik krizi* olarak değerlendirmektedir.

Pease'in de vurguladığı üzere, "ataerkillik evrensel olmaktan ziyade farklı kültürel ve tarihsel bağlamlarda işler" (2009, s. 93). Günümüzün kapitalist toplumlarında, erkeklikler için egemenliğin başlıca dayanağı, ücretli çalışma ya da iş sahibi olmaktır (cf. Gilmore, 1990; Bozok, 2018; Pease, 2009). Göçle birlikte erkeklik kaybı olarak görülen erkeklik krizlerini yaratan dinamiklerden ilki erkeklerin -ataerki ilişkilerde- yüksek statülü işlerde, düzenli çalışma imkanlarının sarsıntıya uğramasıdır. Hegemonik erkeklik inşalarından en fazla pay alan erkeklikler, göçle birlikte daha düşük ücretle -kadınlarla ilişkilendirilen- istemedikleri işlerde çalışmak zorunda kaldıklarında ya da ailenin geçimini sağlamada kendilerinden daha fazla katkı sahibi olmaya başlayan karılarına -ya da ailelerindeki diğer kadınlara- bağımlı hale geldiklerinde, kimliklerinin kültürel bağlamlarını yitirerek, statü ve itibar kaybına uğramaktadırlar. Bütün bu sürecin sonunda sahip oldukları ataerki payın maddi dayanaklarını yitirmektedirler.

Erkeklik inşaları, iktidar yeniden üretebildiği gibi birçok toplumsal bağlamda pazarlıklara tabidir. Pease'in katılımcılarından birinin kullandığı "aslanın kuyruğu olmaksızın farenin başı olmayı tercih ederim" Boliviya atasözünün (2009, s. 83) vurguladığı üzere erkeklik, hep en önde ve en önemli konumda iktidar ve prestij sahibi olmak demektir. Ancak göç koşullarında pazarlığa tabi olmak, erkeklikler için meydan okumaya açık, risk altında ve kırılgan olmak demektir. Göç eden geleneksel erkekliklerin gittikleri yerde kendi kültürlerinde kadınlıkla ilişkilendirilen ev içi işlerde çalışmalarında görülen örüntü, bunun belirgin bir örneğidir. İşin toplumsal statüsünden kaynaklanan gerilimlerin yanı sıra, göçmen erkeklerin ırk ve/ya etnik kökenlerinin göçmen konumlarının gidilen yerde daha alt bir statüde olması, yerli ve göçmen erkeklikler arası görünmez

hiyerarşilerde, göçmen erkeklerin toplumsal konumlarını sarsmaktadır. Toplumsal ve kültürel olarak erkeklikle ilişkilenen iktidarlarını ve statülerini yeniden üretme olanaklarını yitirerek çıkan erkekler, erkekliklerini kaybettiklerini hissetmekte ve erkeklik krizi yaşamaktadırlar. Erkeklikler de erkeklik krizleri de toplumsal inşalardır. Kriz yaşayan sadece ataerkil erkekliklerin inşa edildiği kültürel anlamlardır.

Jaji'nin işaret ettiği üzere “erkeğin özelliği esneklik ve akışkanlıktır” (2009, s. 193). Bu akışkanlık ve esneklik, kriz yaşayan ataerkil erkekliklerin göç koşulları altında farklı bağlamlarda yeniden inşasına yol açabilir. Yani erkeklik krizi kendiliğinden ataerkilliği ortadan kaldıracak bir etki değildir; fakat göçmen erkekliklerin inşa edildiği koşulları sarsmakta, ona meydan okumakta, pazarlık konusu haline getirmektedir. Bu bağlam değişiklikleri sonucunda Lam ve Yeoh'un (2018) çalışmasında ortaya konulduğu üzere görece eşitlikçi erkeklikler de ortaya çıkabilir. Kriz halinin erkekler için yarattığı hoşnutsuzlukların geçici, hatta eşiksel bir nitelik taşıdığını vurgulamak gerekir. Göç koşulları altında başka belirleyenleri olan daha ataerkil ve cinsiyetçi erkekliklerin ortaya çıkması da olasıdır.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almamıştır.

Kaynaklar

- Akis, Y. (2012). Uluslararası zorunlu göç literatüründe toplumsal cinsiyet: Başlıca yaklaşımlar ve eleştiriler. İçinde, İhlamur-Öner, S. G. ve Şirin Öner N. A. (Der.) *Küreselleşme çağında göç: Kavramlar, tartışmalar* (ss. 379–398). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bartolomei, M. R. (2010). Migrant male domestic workers in comparative perspective: Four case studies from Italy, India, Ivory Coast, and Congo. *Men and Masculinities*, 13(1), 87–110. <https://doi.org/10.1177/1097184X10382882>
- Bozok, M. (2018). Türkiye’de ataerkillik, kapitalizm ve erkeklik ilişkilerinde biçimlenen babalık. *fe dergi*, 10(2), 31–42. http://cins.ankara.edu.tr/20_4.pdf
- Bozok, M. (2009). Feminizmin erkekler cephesindeki yankısı: Erkekler ve erkeklikler üzerine eleştirel incelemeler. *Cogito*, 58, 269–284.
- Bozok, M. ve Bozok, N. (2019). The household, the street and the labor market: Masculinities and homosocial solidarity networks of afghan migrant boys in a squatter neighborhood in Istanbul. *NORMA: Nordic Journal for Masculinity Studies*. 14(2), 96–111. <https://doi.org/10.1080/18902138.2018.1519241>
- Castles, S. ve Miller, J. M. (2008). *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri* (B. U. Bal ve İ. Akbulut, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Charsley, K. ve Wray, H. (2015). Introduction: The invisible (migrant) man. *Men and Masculinities*, 18(4), 403–423.
- Choi, S. Y. (2018). Masculinity and precarity: Male migrant taxi drivers in South China. *Work, Employment and Society*, 32(3), 493–508. <https://doi.org/10.1177/0950017018755652> .
- Connell, R. W. (2005). *Masculinities*. Berkeley: University of California Press.
- Connell, R. W. (2000). *The men and the boys*. St Leonards: Allen & Unwin.
- Connell, R. W. (1998). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar: Toplum, kişi ve cinsel politika* (C. Soydemir, Çev.), İstanbul: Ayrıntı.
- Donaldson, M., Hibbins, R., Howson, R. & Pease, B. (Der.) (2009). *Migrant men: Critical studies of masculinities and the migration experience*. Londra: Routledge.
- Dostoyevski, F. M. (2015). *Karamazov kardeşler* (E. Altay, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Freud, S. (2012[1913]). *Totem ve tabu* (K. Şipal, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Gallo, E. (2006). Italy is not a good place for men: narratives of places, marriage and masculinity among Malayali migrants. *Global Networks*, 6(4), 357–372.
- Gallo, E. (2005). Unorthodox sisters: Gender relations and generational change among Malayali migrants in Italy. *Indian Journal of Gender Studies*, 12, 217–251.
- Gardiner, J. K. (2005). Men, masculinities and feminist theory. İçinde, M. Kimmel, J. Hearn, ve R. W. Connell, (Der.) *Handbook of studies on men and masculinities* (ss. 35–50). Thousand Oaks: Sage.
- Gardiner, J. K. (2002). Introduction. İçinde, Gardiner, J. K. (Der.) *Masculinity studies and feminist theory: New directions* (ss. 1–30). New York: Columbia University Press.
- Gilmore, D. D. (1990). *Manhood in the making: Cultural concepts of masculinity*. New Haven ve Londra: Yale University Press.
- Goldberg, H. (1996 [1976]). *Erkek olmanın tehlikeleri*. (S. Budak, Çev.). Ankara: Öteki Yayınevi.
- Gough, B. (2018). *Contemporary masculinities: Embodiment, emotion and wellbeing*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Gough, B., Hall, M. ve Seymour-Smith, S. (2014). Straight guys do wear make-up: Contemporary masculinities and investment in appearance. İçinde, Roberts, S. (Der.) *Debating modern masculinities: Change, continuity, crisis?* (ss. 106–124). Londra: Palgrave Macmillan.
- Gutmann, M. C. (1997). Trafficking in men: the anthropology of masculinity. *Annual Review of Anthropology*, 26, 385–409.
- Güney, Ü. ve Konak, N. (2016). Bolu’da Suriyeli ve Iraklı sığınmacılar: Milliyetçilik, erilik ve vatandaşlık temelinde öteki algısı. *Alternatif Politika*, 8(3), 505–535.
- Haile, A. G. ve Siegmann K. A. (2014). Masculinity at work: Intersectionality and identity constructions of migrant domestic workers in the Netherlands. İçinde, Truong TD., Gasper, D., Handmaker J. ve Bergh, S. (Der.) *Migration, gender and social justice* (ss. 105–119). Berlin: Springer.
- Hearn, J. (2008). The personal is work is political is theoretical: continuities and discontinuities in women’s studies, (pro)feminism, “men” and my selves. *NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 16(4), 241–256.

- Hearn, J. (2004). From hegemonic masculinity to the hegemony of men. *Feminist Theory*, 5(1), 49–72.
- Hearn, J. (1999). A crisis in masculinity or new agendas for men? İçinde, Walby, S. (Der.) *New agendas for women* (ss. 148–168). Londra: Palgrave Macmillan.
- Hibbins, R. ve Pease, B. (2009). Men and masculinities on the move. İçinde, Donaldson, M., Hibbins, R.; Howson, R. & Pease, B. (Der.) *Migrant men: Critical studies of masculinities and the migration experience* (ss. 1–19). Londra: Routledge.
- Hidaka, T. (2010). *Salaryman Masculinity: The continuity of and change in the hegemonic masculinity in Japan*. Leiden: Brill.
- Hondagneu-Sotelo, P. ve Cranford, C. (2006). Gender and migration. İçinde, J. S. Chafetz (Der.) *Handbook of the sociology of gender* (ss. 105–126). New York: Springer.
- Horrocks, R. (1994). *Masculinity in crisis: myths, fantasies, and realities*. Londra: Palgrave Macmillan.
- Jaji, R. (2009). Masculinity on unstable ground: Young refugee men in Nairobi, Kenya. *Journal of Refugee Studies*, 22(2), 177–94.
- Lam T. ve Yeoh, B. S. A. (2018). Migrant mothers, left-behind fathers: the negotiation of gender subjectivities in Indonesia and the Philippines. *Gender, Place & Culture*, 25(1), 104–117. <http://dx.doi.org/10.1080/0966369X.2016.1249349>
- Locke C. (2017). Do Male Migrants ‘Care’? How Migration is Reshaping the Gender Ethics of Care. *Ethics and Social Welfare*, 11(3), 277–295.
- Lutz, H. (2010). Gender in the migratory process. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1647–1663.
- Mishra, P. (17.3.2018). The crisis in modern masculinity. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/books/2018/mar/17/the-crisis-in-modern-masculinity>
- Mishra, P. (2017). *Age of anger*. New York: Farrar, Stroux and Giroux.
- Näre, L. (2010). Sri Lankan men working as cleaners and carers: Negotiating masculinity in Naples. *Men and Masculinities*, 13(1), 65–86.
- Pease, B. (2009). Immigrant men and domestic life: Renegotiating the patriarchal bargain. İçinde, Donaldson, M., Hibbins, R.; Howson, R. & Pease, B. (Der.) *Migrant men: Critical studies of masculinities and the migration experience* (ss. 79–95). Londra: Routledge.
- Pleck, J. (1981). *The myth of masculinity*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Ryalls, E. (2013). Emo angst, masochism, and masculinity in crisis. *Text and Performance Quarterly*, 33(2), 83–97.
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik: İmkânsız iktidar – Ailede, piyasada ve sokakta erkekler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Sarti, R. (2010). Fighting for masculinity: Male domestic workers, gender, and migration in Italy from the late nineteenth century to the present. *Men and Masculinities*, 13(1), 16–43.
- Scrinzi, F. (2010). Masculinities and the international division of care: migrant male domestic workers in Italy and France. *Men and Masculinities*, 13(1), 44–64. <https://doi.org/10.1177/1097184X10382880>
- Segal, L. (2007). *Slow motion: Changing masculinities, changing men*. Londra: Palgrave Macmillan
- Segal, L. (2006). Men at bay: The contemporary crisis of masculinity. İçinde, Whitehead, S. M. (Der.) *Men and masculinities: Critical concepts in sociology* (ss. 272–281). Londra: Routledge.
- Showalter. E. (1990). *Sexual anarchy: Gender and culture at the fin de siecle*. New York: Viking.
- Sinatı, G. (2014). Masculinities and intersectionality in migration: Transnational Wolof migrants negotiating manhood and gendered family roles. İçinde, Truong TD., Gasper, D., Handmaker J. ve Bergh, S. (Der.) *Migration, gender and social justice* (ss. 215–226). Berlin: Springer.
- Türkoğlu, B. (2013). Fay hatında erkeklikler: Çalışma ve işsizlik ekseninde erkekliğe bakış. *Mülkiye Dergisi*, 37(4), 33–61.
- Whitehead, S. M. (2007). *Men and masculinities: Key themes and directions*. Cambridge: Polity Press.
- Wojnicka K. ve Pustulka P. (2017). Migrant men in the nexus of space and (dis)empowerment. *NORMA: Nordic Journal for Masculinity Studies*. 12(2), 89–95.
- Yüksel, E. (2013). *2000’ler Türkiye sinemasında erkeklik krizi ve erkek kimliğinin inşası*. (Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

